

HEZKY ČESKY *aneb* ČEŠTINÁŘSKÉ VYCHYTÁVKY

Pro všechny,
kdo chtějí konečně
psát bez chyb

dobít | nabýt × nabít | lyska × líska | my × mi | vysel × visel
výr × vír | brzy × brzičko | stěžovat × ztěžovat | správa × zp
ít | sjednat × zjednat | Novákovi × Novákovy | s sebou × seb
nom × byste | do křupava × dokřupava | jakoby × jako by | tip

Jana Skřivánková • Ilustrovala Soňa Nečasová

FRAGMENT

Hezky česky *aneb* češtinářské vychytávky

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz
www.albatrosmedia.cz

Mgr. Jana Skřivánková
Hezky česky aneb Češtinářské vychytávky – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

OBSAH

Úvod	5
Vyjmenovaná slova (a psaní i/y uvnitř slov)	7
Předpony s-, z- a vz-	20
Psaní ú/ů	27
Skloňování podstatných jmen	30
Přídavná jména, zájmena a číslovky	44
Předložky	57
Velká písmena	61
Shoda přísudku s podmětem	66
Interpunkce	75
Určování pádů	85
Větné členy	88
Slova, ve kterých se často chybuje	92
Testy na vyzkoušení znalostí	101
Správná řešení	109

= Pomůcka k zapamatování

ÚVOD

- Proč některá slova píšeme s tvrdým y po obojetné souhlásce, i když nejsou k nalezení v žádném seznamu vyjmenovaných slov?
- Čím se mám řídit při psaní koncovky přísudku ve větě s několikanásobným podmíněním?
- Jak správně napsat slova jako viz, výjimka nebo třeba e-mail?
- Kdy je vhodné použít zájmeno svůj? Opravdu je tak důležité ho ve větě napsat?
- Mám napsat dvěma, nebo dvěma?
- Je nějaký rozdíl mezi předložkami kvůli a díky?
- A jak mám vysvětlit dětem, že kráva dělá bú, když na konci slov píšeme „údajně“ vždy ů s kroužkem?

Pokud jste si alespoň jednu z těchto otázek někdy položili, je to úžasné – držíte v ruce knihu, která vás bude bavit. Pokud vás podobné problémy dosud netrápily, ale najednou máte pocit, že by se to mohlo změnit, tak ještě lépe. Kniha, kterou jste totiž právě otevřeli, je určena pro všechny běžné uživatele češtiny, kteří chtějí nejen umět psát hezky česky, ale zároveň chtějí i vědět, proč konkrétní tvar slova píše zrovna tak, a ne jinak.

Ač to tak možná na první pohled nevypadá, čeština není žádná sedmihlavá saň plná výjimek, nesrovnalostí a nelogických odboček. Naopak. Pokud se o tom chcete přesvědčit, čtěte určitě dál. V naší knížce se totiž nebudeme zabývat opakováním základních pravidel, ale podíváme se zblízka na ty nejvíce problematické jevy, se kterými se jako běžní uživatelé češtiny můžeme setkat. Všechna pravidla a poučky si navíc podrobně vysvětlíme bez zbytečně složitých definic a cize znějících odborných pojmů. Mnohdy si pomůžeme zajímavou mnemotechnickou pomůckou nebo analogií z běžného života. Ke každému jevu navíc najdete velké množství příkladových vět.

Při psaní knihy jsem se snažila vybírat takové jevy, ve kterých lidé běžně chybují. Zařadila jsem také výjimky trápicí nejednoho žáka či studenta (mnohdy i jejich rodiče a učitele, kteří nevědí, jak jim daný problém lépe přiblížit). Mnoho užitečných i zajímavých informací v ní však nalezne jakýkoliv uživatel češtiny, kterému záleží na tom, aby psal bez chyb.

Příjemné čtení vám přeje
Mgr. Jana Skřivánková

VYJMENOVANÁ SLOVA (A PSANÍ I/Y UVNITŘ SLOV)

DOBÝT × DOBÍT

dobýt

Pokud něco **získáme** nebo vynakládáme určité **úsilí**, **abychom to získali**, použijeme slovo **dobýt** s tvrdým **ý**. S tvrdým **ý** tedy píšeme spojení jako **dobýt hrad**, **dobývat pevnost**, **dobývat uhlí** nebo **dobyť severního pólu**.

Pamatujte si, že i když vojáci při **dobývání nových území** používají zbraně a dopouštějí se násilí, **dobývají ho** s tvrdým **ý**. Hlavním cílem jejich snahy je totiž jeho **zisk**.

S tvrdým **y** píšeme také podstatné jméno **dobyť** (= získání něčeho).

Příklad: **Vojáci dobyli město během několika hodin.**
„Viděl jsi už hru **Dobyť severního pólu?**“

dobít

Slovo **dobít** s měkkým **í** použijeme, pokud **doplňujeme do nějakého přístroje energii**. Snažíme se ji do přístroje namačkat co nejvíce, aby nám vydržel dlouho v provozu. **Dobýváme** také kredit nebo peníze do kartičky na autobus. Pokud se cítíme unaveni a potřebujeme si odpočinout, můžeme říct, že bychom si **potřebovali dobít energii** třeba kouskem čokolády nebo víkendem v lázních.

Příklad: „Mohu si u tebe dobít telefon?“

Potřebujete dobít energii? Vyzkoušejte pobyt v našich lázních.

S měkkým **i** píšeme také podstatné jméno **dobití** ve významu **doplnění**.

A ještě jedno důležité upozornění. Všechna slovesa odvozená od vyjmenovaného slova **být** mají v budoucím čase tvar s **-bude**, tedy **dobude**, **nabude**, **ubude** apod. I to vám může s rozlišením správného psaní **i/y** pomoci.

NABÝT × NABÍT

nabýt

Slovo **nabýt** používáme, pokud **někdo něco získal**, stal se majitelem nějaké nové věci, dojmu či zážitku.

Příklad: Nabyl dojmu, že se může ke všem chovat rozkazovačně.
Lehce nabyl, lehce pozbyl. (Lehce získal, lehce ztratil.)

nabít

Pokud někomu nabijeme, znamená to, že **jsme ho ztloukli**. Kromě toho sloveso **nabít** vyjadřuje, že něco někam **napěchujeme**, **naplníme** to. S měkkým **í** si nabíjíme telefony, baterie do fotoaparátů nebo třeba zbraně. Do těch se totiž dříve prach opravdu pěchoval silou. I toto spojení jednoznačně souvisí se slovesem **bít** s měkkým **í**.

A pokud se ocitneme v ranním vlaku či metru v tlačenci, můžeme říct, že v dopravním prostředku **bylo nabito**. Výraz **nabito** totiž použijeme i v situaci, kdy je něco **naplněno až k prasknutí**. Aby se tam něco ještě přidalo, je potřeba se vmáčknout div ne silou.

Příklad: Musím si dát nabít telefon.
 Myslivec nabil pušku.
 Ve vlaku bylo opět nabito.
 Z výletu jsme se vrátili nabiti dojmy.

BÝLOŽRAVEC

Slovo býložravec označuje zvířata, která se živí pouze rostlinami (bylinami). Označení býložravec tedy **souvisí s vyjmenovaným slovem bylina**. Protože se jedná o příbuzné slovo k vyjmenovanému slovu, píšeme v něm tvrdé y. Nenechte se zmást zdánlivou podobou s bílou barvou, slovo býložravec je odvozeno od byliny.

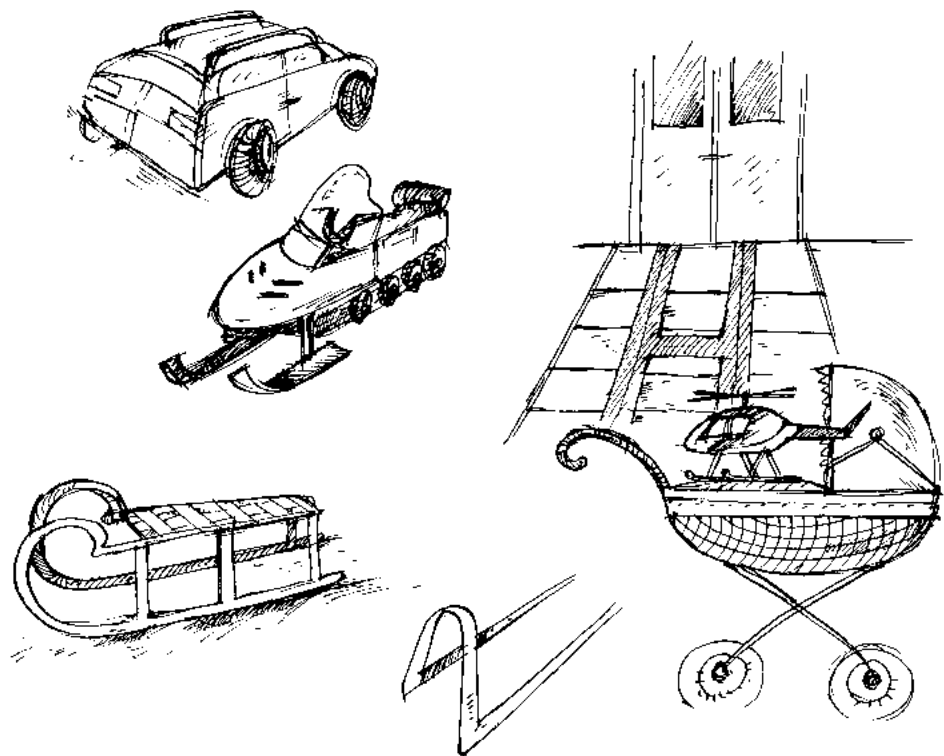
Příklad: Kráva patří mezi býložravce.
 Býložravci se živí bylinami.

LIŽINY

Slovo ližiny sice připomíná vyjmenované slovo lyže, tyto dva výrazy ale spolu nijak nesouvisejí. Ližiny **nepatří mezi vyjmenovaná slova ani slova příbuzná k vyjmenovaným slovům**, a tak v nich píšeme měkké i. Ližiny jsou totiž odvozeny od slova **líha** (šikmé prkno, které slouží ke stěhování těžkých předmětů nebo jako spodní či postranní prkno na povozu).

Pokud byste neměli představu, co to ližiny vlastně jsou, jedná se o kovové nebo dřevěné trámy, které se často používají při stěhování těžkých skříní do schodů. Vidět je můžete také na sněžných skútrech, na saních nebo třeba na vrtulníku.

Příklad: Automobil měl na střeše přidělaný ližiny.
 Sněžné skútry se po sněhu pohybují pomocí ližin.

MLÍT

Slovo mlít bývá často dáváno do vztahu s vyjmenovaným slovem mlýn. Ve skutečnosti spolu tato slova sice významově souvisejí, ale nejsou vůbec příbuzná. Slovo mlýn přejala čeština ze staré němčiny, zatímco sloveso mlít má svůj původ ve staroslověnštině. Protože mají slova **rozdílný původ**, nemohou být navzájem příbuzná.

Pamatujte si tedy, že slovo mlít není příbuzné k žádnému vyjmenovanému slovu a píšeme v něm měkké í.

Příklad: „Mlynáři, potřebuji namlít obilí.“
 Robot umí mixovat, strouhat, mlít i šlehat.

LYSKA × LÍSKA

lyska

Lyska je **vodní pták**, který má bílou lysinu nad zobákem. Právě díky této lysině víme, že se jedná o příbuzné slovo k vyjmenovanému slovu **lysý**. Toto pojmenování tedy píšeme s tvrdým y.

Příklad: Na jezeře plula lyska.

líska

Naproti tomu líska **označuje keř, na kterém rostou lískové oříšky**. Říká se tak i **bedýnce** vyrobené z latěk nebo proutí, ve které skladujeme ovoce.

Příklad: Na lískách rostou oříšky.
Kupec skladoval sušené houby na lísce.

VÝŠKA × VÍŽKA

výška

Výška je odvozena od vyjmenovaného slova **vysoký**, označuje, **jak moc je někdo vysoký** nebo **nízký**, případně **jak vysoko** se nachází nějaká věc nebo osoba.

Příklad: Má strach z výšek.
Strom končil ve výšce zahradníkových očí.

vížka

Slovo vížka se liší nejen psaním „íčka“, ale také **písmenem ž**, které píšeme uprostřed. Právě to nám může napovědět, že slovo vížka nemá s vyjmenovaným slovem vysoký nic společného. Tento výraz je odvozen od slova věž. Vížka je totiž **malá věž** (například u kostela).

Příklad: Vížka radnice v ranním slunci krásně zářila.
Kostelní vížku zdobila nová střecha.

MY × MI

my

Pokud mluvíme **o sobě a ještě o někom jiném**, použijeme zájmeno **my** s tvrdým **y**.

mi

Pokud mluvíme **jen o sobě**, použijeme tvar **mi** s měkkým **i**. Jedná se o zájmeno **já** ve **3. pádu**.

S rozlišením nám může pomoci jednoduchá pomůcka.

Pokud můžeme říct **my všichni**, napíšeme tvrdé **y**. Pokud však lze slovo v textu **nahradit tvarem mně**, jedná se o tvar **mi** s měkkým **i**.

Příklad: My se nebojíme. – My všichni se nebojíme.
Podej mi noviny. – Podej mně noviny.

VYSEL × VISEL

vysel

Pokud někdo něco **vyseje na poli nebo na zahradě**, jedná se o sloveso **vysel** s předponou **vy-**.

Příklad: Zemědělec **vysel** hrách.
Dědeček **vysel** na záhonku vlčí máky.

visel

Jestliže je **něco někde zavěšeno**, použijeme sloveso **viset** s měkkým **i**. Stejný pravopis platí i pro přídavné jméno **visutý**, které je od slovesa odvozeno.

Příklad: Na šňůře **viselo** čerstvě vyprané prádlo.
Akrobat **předváděl** cviky na **visuté** hrazdě.

A jak si můžeme se správným rozlišením těchto slov pomoci?

Třeba tím, že práce na poli je **tvrdá dřina**, proto slovo **vyset** píšeme s tvrdým **y**. Zatímco prádlo si na šňůře jen tak **bez námahy visí**, sluní se na slunci a život mu utíká **měkce**.

VYVIKLAT, VYVIKLANÝ

Slovo vyviklat nám může svým pravopisem pořádně zamotat hlavu. Pamatujte si tedy, že nejdříve **píšeme předponu vy-** a pak samotné slovo **viklat**, které už píšeme s měkkým **i**. Nejedná se totiž o vyjmenované slovo či slovo příbuzné ke slovům vyjmenovaným, neobsahuje ani předponu vy-, vý- (slovo klat v češtině neexistuje, proto se nejedná o předponu). Stejný pravopis pak má i odvozené přídavné jméno **vyviklaný**.

Příklad: Na vyviklaném plotě zpíval kos.
Židle měla všechny nohy vyviklané.

VÝBORNÝ, VÝBORNĚ

Slovo výborný je odvozeno od přídavného jména **vybraný**, které zase souvisí se slovesem vybrat. To **obsahuje předponu vy-** (můžeme ji nahradit jinou předponou a vznikne nám jiné slovo – nabrat, ubrat, zabrat). Od něj odvozené slovo **výborný** (případně výborně) si uchovává stejný pravopis a také obsahuje předponu **vý-**. Píšeme ho tedy s tvrdým **ý**.

Příklad: Patří mezi výborné hráče.
„Výborně, dnešní zápas se nám opravdu povedl!“

VÝR × VÍR

výr

Výr s tvrdým **ý** patří do živočišné říše. Jedná se o **druh sovy**. Řadíme ho mezi **vyjmenovaná slova po v**, proto v něm píšeme tvrdé **y**.

Příklad: Uslyšel houkání výra.
Výr veliký patří mezi noční dravce.

vír

Naopak slovo vír **nepatří mezi vyjmenovaná slova ani slova příbuzná ke slovům vyjmenovaným** a píšeme ho s měkkým í. Toto slovo použijeme, pokud mluvíme o nějakém točivém pohybu, například vodním či vzdušným víru.

Setkáme se s ním také ve spojení ve **víru tance** nebo ve **víru velkoměsta**. V tomto případě označuje nějaký hluk nebo vřavu. Od slova vír jsou odvozena také slova **vířit** a **vířivka**.

Pamatujte si, že ve vířivce si odpočnete jen v případě, že se v ní nachází vodní vír. S výrem už to takový odpočinek být nemusí.

Příklad: Děti pozorovaly vodní vír.

Ve víru radovánek zapomněla na své starosti.

SLOVA ZAČÍNÁJÍCÍ NA VI-, VÍ-

Rozeznat slovo s předponou **vy-**, **vý-** může být často velmi problematické. Pokud vám nevyhovuje řídit se zaběhnutým postupem, můžete celou problematiku pojmout obráceně a naučit se nejčastěji používaná slova, která začínají na měkké **vi-**, **ví-**.

Nejčastěji se setkáváme s těmito slovy:

vidět, vidlička a vidle, višeň, viset, viklat, vítr, vichřice, víno, vina, vinout, víkend, vítěz, víko, víčko.

Pomoci si můžeme také krátkým příběhem:

„Vidím viset vidličku na větvi višně, jak se viklá ve vichřici,“ povídal vítr vínu, když se vinul přes visutý most.

BRZY × BRZIČKO

Slovo brzy patří mezi **vyjmenovaná slova**, proto v něm píšeme tvrdé **y**. Slovo brzičko má sice stejný význam jako brzy, ale naprosto odlišný pravopis. Slovo brzičko je **odvozeno od brzy**, ale při jeho tvoření odtrhneme koncové **-y** a **nahradíme ho měkkou příponou -ičko**. Proto ve slově brzičko píšeme vždy měkké **i**.

Příklad: Už brzy tam budeme.
Brzičko budou prázdniny.